BANKA DEKONTU VE HAVALE MAKBUZUNUN DELİL DEĞERİ*

(ADMISSIBILITY OF BANK RECEIPTS AND PAYMENT INSTRUCTIONS AS DOCUMENTARY EVIDENCE)

Doç. Dr./*Assoc. Prof. Dr.* Varol KARAASLAN**

ÖZ

Banka dekontlarının delil niteliği konusunda birbirinden oldukça farklı Yargıtay kararları bulunmasına rağmen konu doktrinde detaylı bir şekilde incelenmemiştir. Bu konudaki tartışma daha ziyade banka dekontunun delil başlangıcı teşkil edip etmeyeceği noktasında toplanmaktadır. Benzer şekilde icra hukukunda da banka dekontlarının yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya belge niteliğinde olup olmadığının açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Banka dekontu, senetle ispat zorunluluğu, delil başlangıcı, fiili karine, itirazın kaldırılması

ABSTRACT

The admissibility of bank receipts as documentary evidence has been dealt with in case law, but not in sufficient detail in the legal literature. This paper focuses on the admissibility of bank receipts as documentary evidence or as "initial means of proof" enabling the court to hear witnesses. In addition, the question if bank receipts are admissible means of proof in summary procedures for debt recovery will be discussed.

Keywords: *Bank receipt, documentary evidence, initial means of proof, summary procedures for debt recovery.*

***

---

* Bu makale 12.12.2016 tarihinde Yayınevimize ulaşmış olup, 27.12.2016 tarihinde hakem onayından geçmiştir.

** Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflâs Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Bu çalışmada amaç, mevcut ispat hukuku kuraları çerçevesinde banka dekontları ve havale makbuzlarının delil niteliğinin ortaya çıkarılmasıdır. Banka dekontlarının ne tür bir delil niteliği taşıdığı bugüne kadar açıklığa kavuşmuş değildir. Bu konuya doktrinde hemen hiç değinilmemiş, Yargıtay kararlarında ise farklı yönde görüşler serdedilmiştir. Bu nedenle çalışmada öncelikle Yargıtay kararlarındaki durum ele alınacak, daha sonra dekontların ispat hukukundaki yeri incelenecek, akabinde itirazın kaldırılması yargılamasında banka dekontlarının delil niteliği tartışılacaktır.

Öncelikle kısaca dekont kavramına bakmak gerekirse, dekontun, hesap belgesi veya bankalarda çekilen veya yatırılan para karşılığında verilen belge olarak tanımlandığı görülmektedir.[1] Havale makbuzu ise yapılan havale karşılığı banka tarafından verilen belgedir. Havale ilişkisi TBK m. 555'te havale edenin, kendi hesabına, para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşyayı havale alıcısına vermek üzere havale ödeyicisini; bunları kendi adına kabul etmek üzere havale alıcısını yetkili kıldığı bir hukuki işlem olarak tanımlanmıştır. Havale ilişkisinde havale eden havale ödeyicisini para, kıymetli evrak ya da diğer bir misli eşya ödemesi için ödeme yetkisi vermekte, havale alıcısını ise söz konusu ödemeyi kabz ile yetkilendirmektedir.[2] Böylelikle havale ilişkisinde çifte yetki verme söz konusu olmaktadır.[3] 6098 sayılı TBK'da da bu görüşün benimsendiği 555. maddenin gerekçesinden açıkça anlaşılmaktadır.[4]

I. Yargıtay Kararlarındaki Durum

1. Banka Dekontunun Senetle Eş Değerde Olduğu Görüşü

Her ne kadar Yargıtay kararlarında bu görüş açıklıkla ifade edilmemiş olsa da bazı kararlarda dekontların senetle eş değerde görüldüğü anlaşılmaktadır. Örneğin bir alacak davasında davacı davalıya otomobil alması için 55.000 TL'yi banka havalesi ile gönderdiğini, ancak davalı-

---

[1] TDK Büyük Türkçe Sözlük.

[2] Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), İstanbul 2011, s. 620.

[3] Yavuz, s. 620 vd.; Kocaman, Arif B., Havalenin Hukuki Niteliği Üzerine, AÜSBF Dergisi, 1994, C. 49, S. 1, s. 298.

[4] TBK m. 555'in Gerekçesi şöyledir: "818 sayılı Borçlar Kanunu'nun 457 nci maddesinde havalenin bir "akit" olarak nitelendirilmesi, teknik bakımdan hatalı bulunduğu için, Tasarı'da yapılan tanımda havalenin bir "hukuki işlem" olduğu belirtilmiştir. Gerçekten, havale bir sözleşme olmayıp, çifte yetkilendirme içeren bir hukuki işlemdir".

nın otomobil almadığını ve gönderdiği parayı da iade etmediğini iddia ederek ödediği meblağın davalıdan tahsilini talep etmiş, davalı davaya cevap vermemiş, ilk derece mahkemesi "havalenin ödeme belgesi" niteliğinde olduğu gerekçesiyle davanın reddine karar vermiştir. Dosya üzerinde temyiz incelemesi yapan Yargıtay 13. Hukuk Dairesi ise, davacının delil olarak dayandığı banka havalesinde paranın gönderiliş nedenine ilişkin şerh bulunduğu, banka dekontunda açıkça paranın otomobil alımı için gönderildiğinin belirtildiği, paranın da davalı tarafça tahsil edildiğinin anlaşıldığı, bu nedenlerle davanın kabul edilmesi gerektiğine karar vermiştir.[5] Bu kararda açıkça ifade edilmemiş olsa bile –belli bir meblağı aşan hukuki işlemlerin senetle ispat mecburiyeti de (HMK m. 200) göz önüne alındığında- Yargıtay kararında söz konusu dekontun senetle eş değerde görüldüğü anlaşılmaktadır.

2. Banka Dekontunun Delil Başlangıcı Olduğu Görüşü

Yargıtay bazı kararlarında banka dekontlarını delil başlangıcı olarak sayma eğilimindedir. Bu durum Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin bir kararında şöyle izah edilmiştir:

"Dava dilekçesinin içeriği ve iddianın ileri sürülüş biçimine göre taraflar arasındaki çekişmenin teminat mukabili temlikten (inançlı işlemden) kaynaklandığı sabittir. Esasen bu yön mahkemenin de kabulündedir. Bilindiği üzere; bu tür iddiaların 05.2.1947 tarih, 20/6 sayılı İçtihadı Birleştirme kararı uyarınca yazılı belge ile kanıtlanması gerekir. Yazılı belgenin bulunmaması halinde 6100 sayılı HMK'nın 202. maddesi uyarınca (1086 sayılı HUMK'un 292. maddesi) mektup, banka dekontu vs. gibi yazılı delil başlangıcı sayılacak bir olgunun mevcudiyeti halinde iddianın her türlü delille ispatı olanaklı hale gelir. Yok eğer yazılı delil başlangıcı sayılacak bir bulgu da mevcut değilse, dayanılması halinde iddia sahibinin son başvuracağı çare karşı tarafa yemin teklif etme hakkıdır".[6]

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi başka bir kararında ise şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

---

[5] 13. HD E. 2015/1599 K. 4243 T. 16.02.2016 (e-uyar).

[6] 1. HD E. 2011/14759 K. 2012/2793 T. 12.3.2012; benzer şekilde 1. HD E. 2011/10863 K. 2011/12307 T. 05.12.2011; 1. HD E. 2014/4339 K. 2015/13191 T. 17.11.2015 (Lexpera); 1. HD E. 2014/3871, K. 12143 T. 20.10.2015; 1. HD E. 2014/22660, K. 10870 T. 17.9.2015 (e-uyar).

"Davanın reddine ilişkin olarak verilen karar, Dairece; özetle, "somut olayda, davacılar 67 parsel sayılı taşınmazı davalı ile birlikte satın aldıklarını bildirmişler ve dosyaya o tarihlere ve müteakip tarihlere rastlayan ve davalıya para gönderildiğine dair banka dekontları ibraz etmişler, bunun dışında 05.2.1947 tarih, 20/6 sayılı İçtihatları Birleştirme Kararı uyarınca iddialarını kanıtlar nitelikte yazılı belge sunamamışlardır. Ancak, banka aracılığıyla davalının hesabına çeşitli tarihlerde ödemelerde bulunulduğu açık olup, taraflar arasındaki ilişki ve çekişmenin çözüme kavuşturulması bakımından davalının bankadaki hesabına yatırılan paraların bu ilişki ile bağlantılı olduğunun saptanması halinde delil başlangıcı teşkil edeceği ve çekişmenin giderilmesinde göz ardı edilemeyeceği tartışmasızdır. Ne var ki, mahkemece yukarıda sözü edilen banka dekontları bakımından bir değerlendirme yapılmamıştır. -Hal böyle olunca, banka dekontlarının delil başlangıcı teşkil edip etmeyeceği yönünde gerekli araştırmanın yapılması, soruşturmanın eksiksiz tamamlanması, sonucuna göre bir karar verilmesi, anılan belgelerin delil başlangıcı olarak nitelendirilmemesi durumunda davacının dilekçesinde vs. deliller demek suretiyle HUMK'un 337 vd. maddelerinde düzenlenen yemin deliline dayandığı gözetilerek bu delilin hatırlatılması, davacıların bu hususstaki iddialarının kanıtlanması durumunda, 67 ve 81 parsel sayılı taşınmazların tevhidinden oluşan 82 parselde davacıların payı artacağından anılan husus açıklığa kavuşturulduktan sonra davalının vekâlet görevini kötüye kullanıp kullanmadığı üzerinde durulup, tüm deliller birlikte değerlendirilip, varılacak sonuç çerçevesinde bir karar verilmesi gerekirken değinilen hususlar göz ardı edilerek yazılı olduğu üzere hüküm tesisi isabetsizdir" gerekçesiyle bozulmuştur. - Bozma ilamında banka dekontlarının delil başlangıcı olacağı vurgulandığına göre, mahkemece, yapılması gereken iş, daha önce isimleri bildirilen tanıkların yeniden çağrılarak bu konudaki bilgilerine başvurmaktan ibarettir."[7]

3. Banka Dekontunun Delil Başlangıcı Oluşturmadığı Görüşü

Yargıtay'ın verdiği bazı kararlarda banka dekontlarının delil başlangıcı teşkil etmeyeceği ifade edilmektedir. Örneğin; "Davacı, davalıların murisi D. T.'ye 20.000 TL havale yolu ile borç para verdiğini, alacağını müteveffanın mirasçılarından başka talep edebileceği kimse olmadığını, ancak davalı mirasçıların bütün ısrarlara rağmen borcu ödemeye-

[7] 1. HD E. 2013/4632 K. 2014/1155 T. 28.1.2014 (Lexpera).

ceklerini söylediklerini, alacağının tahsili için başlatılan ilamsız takibe de haksız itiraz edildiğini ileri sürerek itirazın iptali ile % 20 icra inkar tazminatına karar verilmesini istemiştir. Davalılar, murisleri D. T.'nin davacıdan borç para almadığını savunmuştur. Mahkemece davacının sunduğu banka dekontu ve banka kayıtları yazılı delil başlangıcı kabul edilerek, dinlenen tanık beyanlarına göre dava konusu paranın borç olarak verildiği ve geriye ödenmediğinden bahisle davanın kısmen kabulüne karar verilmiş ise de; banka dekont ve kayıtları yazılı delil başlangıcı oluşturmaz ve olayda tanık dinlenemez. Davacının iddiasını 6100 sayılı HMK 200 ve devamı maddeleri uyarınca yasal delillerle ispatlaması gerekir. Hal böyle olunca mahkemece, davacının diğer delilleri de değerlendirilerek hasıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken yanlış değerlendirme ve yazılı gerekçe ile davanın kısmen kabulüne karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir."[8]

Bu yönde bir başka karar ise şöyledir:

"Davacı-davalı az yukarıda açıklandığı şekilde yazılı delil ya da davanın tamamen ispatına kâfi olmamakla beraber bunun vukuuna delalet edecek miras bırakan H.'nin elinden çıkmış bir belgeyi dosyaya ibraz edememiştir. Mahkemece, banka dekontları yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilerek tanık beyanları ile davanın kanıtlandığı belirtilmek suretiyle istem hüküm altına alınmış ise de; anılan banka havale dekontlarında yapılan havalenin taşınmaz ve araç alımı nedeniyle gönderildiğine dair bir kayıt olmadığından bu banka havale dekontlarının yazılı delil başlangıcı olarak kabulüne olanak yoktur. Öte yandan; Merkez Bankası ve Z. Bankası'nda bulunan dava konusu hesapların mudisi tarafların miras bırakanı H. olup, anılan hesaplar H. tarafından açtırıldığı ve hesaplara paranın onun tarafından yatırıldığı anlaşılmaktadır. H.'nin davacı ile ortak başka hesaplarından para çekmesi ve davacı tarafından gönderilen havaleleri alması da az yukarıda açıklandığı şekilde dava konusu banka hesaplarına yatırılan paranın davacıya ait olduğuna dair yazılı delil başlangıcı olarak kabul olunamaz."[9]

[8] 13. HD E. 2014/24793 K. 2015/16101 T. 18.5.2015 (Lexpera).

[9] 14. HD E. 2008/5526 K. 2008/10559 T. 23.9.2008 (Hukuktürk).

4. Banka Dekontu Aleyhine Olan Tarafın İsticvap Edilmesi Gerektiği Görüşü

Bazı Yargıtay kararlarında kendisine banka havalesi yapılan tarafın isticvap edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Örneğin, bir menfi tespit davasında davacılar, kesinleşen icra takibinden dolayı borçlu olmadıklarının tespitini talep etmişler, davalı alacaklı ise ödemelerin bir kısmını elden, bir kısmını da banka havalesi ile yaptığını ileri sürüp, banka dekontlarını ibraz etmiştir. Yargıtay kararına göre davacılar isticvap edilerek, havalenin hangi amaçla kendilerine gönderildiğinin, ayrıca elden bir ödeme yapılıp yapılmadığının sorulması gerekmektedir.[10]

Bu doğrultuda başka bir karar ise şöyledir: "Asıl davanın davacısı İbrahim karşı davacı ve davalılardan E.'ye ecrimisil payı adı altında bazı ödemeler yaptığını savunmuş ve buna ilişkin banka dekontlarını delil olarak dosyaya sunmuştur. Mahkemece ait olan bankanın hesap hareketlerini içerir kayıtlar getirtilerek davacının davalılardan E.'ye yaptığı bu ödemelerin ne amaçla yapıldığı konusunda taraflar isticvap edilip, gerçekten savunulduğu gibi ecrimisil ödemesi varsa ödemeler tutarının davalı ve karşı davacı E.'nin alacağına mahsup edilmemesi doğru değildir". [11]

5. Banka Dekontunun Mevcut Bir Borcun Ödendiği Yönünde Karine Oluşturduğu Görüşü

Yargıtay'ın bazı kararlarında banka dekontlarının delil niteliği konusunda bir değerlendirme yapılmamakla birlikte, havale işleminin kural olarak mevcut bir borcun ödendiğini gösterdiği, bu nedenle, bunun aksini iddia eden tarafın iddiasını ispatlaması gerektiği yönünde değerlendirmelere rastlanmaktadır. Örneğin, Yargıtay 19. Hukuk Dairesi bir kararında kural olarak havalenin mevcut bir borcun tediyesine yönelik olarak yapıldığının kabulü gerektiği, havalenin başka bir amaçla yapıldığını iddia eden davacının havale dekontuna bunun sebebini açıkça yazdırması gerektiği, davacının havale yoluyla gönderdiği paranın davalıya ödünç olarak verildiğini iddia ettiğini, davalının ise davacıdan olan alacağının bu havale yoluyla tahsil edildiğini belirterek, aksini iddia eden davacının iddiasını ispatlaması gerektiğine karar vermiştir.[12]

---

[10] 13. HD E. 2002/854 K. 2002/2820 T. 19.3.2002 (e-uyar).

[11] 14. HD E. 2006/15994 K. 2007/903 T. 05.2.2007 (Hukuktürk).

[12] 19. HD E. 2010/206 K. 2010/11076 T. 11.10.2010 (Hukuktürk).

Bu yönde başka kararlar ise şöyledir:

"Davacı davalının talebi üzerine kendi vakıf kredisinden para çekip davalı hesabına yatırdığını, geri ödenmemesi üzerine yaptığı takibe itiraz edildiğini ileri sürerek eldeki davayı açmış, davalı ise hesabına yatan paranın davacıya verdiği borcun geri ödemesi olduğunu savunmuştur. Taraflar arasındaki uyuşmazlık ödünç akdinden kaynaklanmakta olup, ödünç verdiğini davacının yasal delillerle kanıtlaması gerekmektedir. Banka dekontunda paranın ödünç olarak yatırıldığına dair bir açıklama yoktur. Banka dekontunda paranın gönderiliş nedeni ile ilgili bir açıklamanın bulunmadığı hallerde, paranın mevcut bir borcun ödenmesi için gönderildiğinin, kabulü gerekir. Uyuşmazlık, miktar itibarı ile tanıkla ispat sınırının da dışındadır. Davacının davalıya yemin teklif etmeyeceğini de bildirmiş olması karşısında mahkemece ispatlanamamış olan davanın reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir." [13]

"Dava, ödünç sözleşmesine dayanılarak verildiği iddia edilen paranın iadesi amacıyla girişilen icra takibine vaki itirazın iptali istemine ilişkindir. Davacı vekili, davalı şirketin kurucu ortağı olan müvekkilinin davalıya 30.11.2007 tarihinde toplam 115.500 USD ödünç verdiğini ileri sürmüş, bu iddiasını ispat etmek için de davalının banka hesaplarına gönderdiği havale dekontlarını sunmuştur. Dekontlarda herhangi bir açıklama bulunmadığından, bu havalelerin davalıya olan bir borcun söndürülmesi amacıyla gönderildiği kabul edilir. Dolayısıyla ispat yükümlülüğü anılan dekontlara rağmen davacıya ait olmaya devam edecektir..."[14]

"... Davacının, davalı tarafa banka havalesi ile borç para gönderdiğini iddia etmesine karşılık, davalılardan Bülent 'in "davacıya daha önce borç para verdiğini, banka havalesi ile gelen bu paranın davacının aldığı borcu ödemeye yönelik olduğunu" savunması üzerine, mahkemece davalı Bülent'in davacıya borç para verdiğini düşünülerek, ispat külfeti davalı Bülent'e yüklenip, savunmasını ispat edemediğinden bahisle, davanın bu davalı yönünden kabulüne karar verilmiş ise de, ispat külfetinin davalı Bülent'e yüklenmesi isabetsizdir. Zira para bir ödeme aracı olup, bir miktar paranın ödenmesi veya olayda olduğu gibi banka havalesi ile gönderilmesi, mevcut bir borcun tasfiyesine yönelik olduğunu gösterir.

---

[13] 13. HD E. 2005/11882 K. 2005/15157 T. 13.10.2005; aynı yönde 13. HD E. 2005/1470 K. 2005/6335 T. 13.4.2005 (Hukuktürk).

[14] 11. HD E. 2012/7765 K. 2014/371 T. 09.1.2014 (Hukuktürk).

Meğer ki parayı gönderen bir başka ilişki için gönderildiğini öne sürüp kanıtlamış olsun. Bu durumda mahkemece yapılacak iş, davada öne sürülen iddiaya ve MK'nın 6. maddesi hükmü gereğince ispat külfetinin davacı tarafa düştüğü göz önüne alınıp, davacıya "davalı Bülent'e gönderdiği dava konusu parayı karz olarak gönderdiğini ve alacaklı olduğunu" HUMK'un 288. ve izleyen maddeleri hükümlerine göre ispat olanağı tanınarak, varılacak sonuç dairesinde bir karar vermekten ibarettir."[15]

II. Banka Dekontunun İspat Hukukundaki Yeri

1. Banka Dekontu Senet Olarak Kabul Edilebilir mi?

Bir kişinin meydana getirdiği, bir hukuki işlemi ya da vakıayı konu alan ve kendi aleyhine delil teşkil eden yazılı belgeye senet denir.[16] Bir şeyin senet olarak nitelendirilebilmesi için bir hukuki işleme veya vakıaya ilişkin olması, dış dünyada varlık kazanmış (cisimleşmiş) bulunması, yazılı olması ve imzalanmış bulunması gerekmektedir. İmza unsuru senet metninin sâdır olduğu kişiye aidiyetini ortaya koymaktadır.[17]

Banka dekontu ve havale makbuzu bir hukuki işleme ilişkin olmakla birlikte borçlu tarafından düzenlenen belgeler olmadığı ve bu belgelerin altında borçlunun imzası bulunmadığı için senet olarak değerlendirilemez.

2. Banka Dekontu Delil Başlangıcı Teşkil Eder mi?

HMK m. 202'ye göre, iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgeler delil başlangıcı oluşturur. Aynı mad-

---

[15] 19. HD E. 1992/5569 K. 4119 T. 07.6.1993 (e-uyar). Bu karardaki karşı oy yazısında ise, davacının "hem davalıya 2.000.000 lira ödediğini hem de bu ödemenin karz sözleşmesi gereği olduğunu kanıtlamak zorunda olduğu, ödeme belgesinin, karz sözleşmesi yönünden delil başlangıcı teşkil edeceği, bu nedenle davacı tarafın iddiasını tanıkla ispat edebileceği" belirtilmiştir.

[16] Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku, C. I, Ankara 2016, s. 830; benzer şekilde Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2016, s. 346 (Usul); Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2016, s. 395 (Usul).

[17] Alangoya, Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren Yıldırım, Nevhis, Medeni Usul Hukuku Esasları, 7. Bası, İstanbul 2009, s. 326; Tanrıver, s. 830 vd.

deye göre senetle ispat zorunluluğu bulunan hâllerde delil başlangıcı bulunursa tanık dinlenebilir.

Belgeye dayanan tarafından düzenlenmiş bir belge delil başlangıcı teşkil etmeyecektir.[18] Çünkü kendi lehine bir delil ileri süren kişinin meydana getirdiği belge delil olarak değerlendirilemeyeceği gibi delil başlangıcı da teşkil etmeyecektir. Üçüncü kişiden sadır olan belgelerin ise şahitlik hükümlerine göre değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir.[19]

İsticvap sırasında yapılan açıklamaların da delil başlangıcı teşkil edebileceği, bu sözlerin aleyhine kullanılacak kişiden kaynaklandığı hususunun hâkim huzurunda tespit edildiği kabul edilmektedir.[20] Ancak başka bir görüşe göre bu durumda dikkatli bir ölçü kullanılmalıdır. Aksi halde hâkim huzurundaki her türlü taraf açıklamasının delil başlangıcı olarak kabul edilmesi sonucu doğacaktır ki, bu da senetle ispat kuralını bertaraf edebilir.[21] Bu görüşe göre hâkim huzurunda yapılan ve duruşma tutanağına geçirilen taraf açıklamaları delil başlangıcının diğer kanuni unsurlarını da taşıması halinde delil başlangıcının maddi unsuru olarak kabul edilebilecektir. Şöyle ki, söz konusu taraf açıklamaları duruşma tutanağında değil de bir mektupta yer almış olsaydı delil başlangıcı sayılabilecek idiyse delil başlangıcı olarak kabul edilmelidir.[22]

Doktrindeki bir görüşe göre HUMK'taki yazılı delil başlangıcı şartları çok sert olup, bu sertlik özellikle yazılılık unsurundan kaynaklanmaktaydı. Söz konusu unsurdan dolayı uygulamada yazılı delil başlangıcı istisnasına başvurmak da pek mümkün olmamıştır. Bu nedenle HMK ile senetle ispat kuralına ilişkin yapılan değişiklikler yerinde olup senetle ispat kuralı daha esnek bir şekilde uygulama alanı bulacaktır.[23] Başka bir görüşe göre de HMK m. 202'nin tek sınırı hukuka aykırı ola-

---

[18] Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara 2013, s. 1097.

[19] Postacıoğlu, İlhan E., Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, 2. Bası, İstanbul 1964, s. 273.

[20] Postacıoğlu, s. 263; Alangoya, "Senede Karşı Senetle İspat" Kuralı ve "Hayatın Olağan Akışı" Kavramı, Makaleler, İstanbul 2012, s. 267; Kuru, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. Bası, İstanbul 2001, s. 2310 (Şerh); Kuru, Usul, s. 369.

[21] Konuralp, Haluk, Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Ankara 2009, s. 107.

[22] Konuralp, s. 107.

[23] Özkaya Ferendeci, H. Özden, Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri, Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, 2014, s. 824.

rak elde edilen delillerdir. Bu nedenle hukuka aykırı olarak elde edilen bir delil bir vakıanın ispatında kullanılamayacağı gibi delil başlangıcı da teşkil etmeyecektir.[24]

HMK m. 202'ye göre ancak bir belge delil başlangıcı teşkil edebilir. Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları belgedir (HMK m. 199). Buna göre banka dekontunun belge olduğunda şüphe yoktur. Banka dekontu ve havale makbuzu hem bilgi taşıyıcısı olması hem de uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli olması nedeniyle bir belgedir.

Bir belgenin delil başlangıcı oluşturabilmesi için iddia edilen hukuki işlemi tam olarak ispat etmemekle beraber o hukuki işlemin varlığını muhtemel göstermesi gerekmektedir. Banka dekontu banka tarafından düzenlenmekte olup karşı tarafın hesabına yatırılan bir paranın varlığını göstermektedir. Burada dekont bir hukuki ilişkinin (paranın gönderilip gönderilmediği ve hangi amaçla gönderildiği) varlığını muhtemel gösteren belgedir.

Bir belgenin delil başlangıcı olarak kabul edilebilmesi için gereken son şart ise aleyhine kullanılacak kişi veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş olmasıdır. Bu ifade ile delil başlangıcının menşei belirlenmiş olmaktadır.[25] Sadır olmadan anlaşılması gereken delil başlangıcı oluşturan belgenin, aleyhine kullanılacak kişinin ürünü olmasıdır. Gerçekten de aleyhine kullanılacak kişinin ürünü olduğu net olarak tespit edilebilen yazılı bir belgedeki yazı veya paraf kaynaklanma unsurunun mevcut bulunması için yeterlidir.[26]

Üçüncü kişi tarafından meydana getirilen belgelerin delil başlangıcı teşkil edip etmeyeceği konumuz bakımından özel bir önem arz etmektedir. Belli bir parayı gönderdiğini veya belli bir hukuki ilişki dolayısıyla gönderdiğini ileri süren kişi bu iddiasını ispat etmek için banka dekontunu kullanmış olmaktadır ki; bu durumda dekont, aleyhine kullanılacak kişinin ürünü olmaktan uzaktır. Bankanın temsilci olduğu kabul edilecek

---

[24] Karslı, Abdurrahim/Koç, Evren/Konuralp, Cengiz Serhat, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemli Konular, İstanbul 2014, s. 120.

[25] Konuralp, s. 109.

[26] Tok, Ozan, Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı, Marmara Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s. 88.

olsa dahi bu ilişkide banka, havale emri veren kişinin temsilcisi olarak kabul edilebilir ki bu kişi de dekontu lehine kullanacak olan taraftır.

Burada banka, taraflar arasındaki hukuki ilişki bakımından üçüncü kişi olarak kabul edilecek olursa, üçüncü kişi tarafından kaleme alınmış bir metnin taraflar arasındaki uyuşmazlık bakımından delil olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği sorunu ortaya çıkmaktadır.

Bu konuda doktrinde ileri sürülen görüşlere kısaca değinmek yerinde olacaktır. Fransız doktrini ve yargı kararlarını inceleyen Konuralp, Fransız doktrininde, üçüncü kişilerden kaynaklanan yazılı delillerin kabul edilmesinin yazılı tanıklığın sözlü tanıklığın tehlikeleri ile birlikte benimsenmek anlamına geleceği için doğru olmadığı yönündeki değerlendirmeyi aktarmakta, Fransız yargı kararlarına göre de, üçüncü kişilerin meydana getirdiği yazıların delil başlangıcı olarak kabul edilmediğini ifade etmektedir.[27] Bununla birlikte bir kişi üçüncü kişi tarafından verilen bir yazının içeriğini açıkça veya zımni olarak benimserse, böyle bir yazı kendisine karşı delil başlangıcı olarak kullanılabilecektir. Zımni benimseme açısından ise o belgenin kullanılmasının söz konusu belgenin benimsenmesi konusunda fiili bir karine oluşturabilmesi önem arz etmektedir.[28]

Postacıoğlu ise konuyu şöyle izah etmektedir: "Yazı hasmın maddi eseri olmayıp, maddeten bir üçüncü şahıs tarafından vücuda getirildiği takdirde, hasım tarafından benimsenmiş olması o yazıya tahriri beyyine başlangıcı vasfını izafeye kâfi gelecek midir? Müellifler sureti umumiyede suali müspet şekilde cevaplandırmağa mütemayildirler; fakat bu hal tarzının müşehhas bazı misallere tatbiki hakkında ittifak bulunmadığı da aynı zamanda müşahede edilmektedir. Biz de şahsen suale müspet cevap vermekteyiz. Fakat bir şartla, o da mevzubahs varakanın hasım tarafından benimsenmiş olduğunu gösterecek vakıaların bizzat hasmın ikrarı altında bulunması veya kanuni delillerden birile sabit bulunması şartile."[29]

Yavaş, delil başlangıcı aleyhine kullanılacak kişinin bu belgeyi ve içeriğini açıkça tanıması kaydıyla üçüncü kişilerin oluşturduğu belgelerin delil başlangıcı oluşturabileceğini ifade etmektedir. Ancak zımni kabul olarak değerlendirilecek davranışlara hâkim ihtiyatla yaklaşmalıdır.[30]

---

[27] Konuralp, s. 116.

[28] Konuralp, s. 117.

[29] Postacıoğlu, s. 277.

[30] Yavaş, Murat, Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları İle Bu Kuralların İstisnaları, Ankara 2009, s. 278.

Dekontların delil başlangıcı olarak kabul edilebilmesi ancak bankanın yani üçüncü kişinin mamulü olan belgenin belge aleyhine olan tarafça açık bir şekilde kabulü ve benimsenmesi halinde mümkün olabilecektir. Bu durumda da doktrindeki bir görüşün[31] kabul ettiğinin aksine söz konusu belge ispat için yeterli olmayacak, sadece o vakıa hakkında tanık dinlenmesini mümkün kılabilecektir.[32] Çünkü delil başlangıcı kuralı bizatihi senetle ispat kuralının bir istisnası olup çekişmeli vakıanın takdiri delillerle de ispatının caiz olması anlamına gelmektedir.[33] Ancak böyle bir hukuki işleme üçüncü bir kişinin tanık olması ise her zaman mümkün olmayacaktır.

Kanaatimce üçüncü kişi tarafından düzenlenen bir belgenin delil başlangıcı olarak kabul edilmesi Kanunun açık hükmüne aykırıdır. Çünkü HMK m. 202'ye göre bir belgenin delil başlangıcı olarak kabul edilebilmesi için "kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş" olması gereklidir. Havale alıcısının temsilcisi olarak kabul edilmesi halinde alıcının hesabı bulunan banka kayıtları veya paranın çekildiğini gösteren başka bir belge ile birlikte söz konusu dekontun delil başlangıcı teşkil edeceği söylenebilir.[34] Çünkü bir

---

[31] Postacıoğlu, s. 311; Konuralp, s. 154 vd.; Yavaş, s. 306 vd.; Göksu, Mustafa, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 1, S. 1, 2011, s. 58; Keser, Salih, Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı, İstanbul 2016, s. 213 vd.; Tok, s. 126 vd.: "Delil başlangıcı özellik arz eden bir takdiri delil olduğundan senetle ispatı zorunlu olan vakıa bakımından bu mecburiyeti kaldırmakta ve hâkime o vakıa bakımından delillerin değerlendirilmesinde bir takdir yetkisi vermektedir…Buna göre bir takdiri delil olarak delil başlangıcının temsil kuvvetinin yüksek olduğu hâllerde tek başına hükme esas alınabilmelidir".

[32] Kuru, Şerh, C. II, s. 2313; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 389; Tanrıver, s. 854: "Delil başlangıcıyla ilgili özel düzenleme öngören, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 202. maddesinin birinci fıkrasının, ima yoluyla dahi olsa farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin olan metni karşısında, delil başlangıcı sadece, miktar veya değeri 2.500 Türk Lira'sını aşan hukuki işlemin, tanığa başvuru suretiyle ispatına olanak verir; başlı başına bir ispat aracı olarak asla kabul edilemez".

[33] Aynı yönde Kuru, Usul, İstanbul 2016, s. 366; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Usul, s. 417.

[34] Bu yönde bir Yargıtay kararı şöyledir: "Davacı, inanç sözleşmesine dayanarak, davalılar S. ve N. D. aleyhine tapu iptali ve tescil olmadığı takdirde tazminat istemi ile dava açmıştır. Ancak dava tarihinden önce taşınmazın S. M. Ö.'ye devredildiğini öğrenince, bu kişi aleyhine de muvazaa iddiası ile tapu iptali ve tescil istemiş, ilk davasını da dava konusu bağımsız bölümün rayiç bedeli üzerinden tazminata dönüştürmüştür. Her iki dava birleştirilmiş ve mahkemece muvazaa kanıtlanamadığından tapu

belge düzenlenmekle delil başlangıcı niteliğini kazanır. Başka bir ifadeyle belgenin karşı tarafa verilmiş veya gönderilmiş olup olmaması delil başlangıcı niteliğini etkilemez.[35] Ancak böyle bir durumda karşı tarafın gönderilen parayı çektiğine ilişkin belgenin yalnız başına da delil başlangıcı olabileceğini göz önünde tutmak gerekir.

3. Banka Dekontunun İbrazı Halinde İsticvaba Karar Verilmeli midir?

İsticvap, tarafın kendi aleyhine olan vakıa hakkında sorguya çekilmesi anlamına gelmekte olup ikrar elde etmek amacıyla yapılır.[36] O halde banka dekontunun ibrazı durumunda hâkim ispat yükü kendisinde olmayan tarafın isticvabına karar verebilir. Taraf, isticvabı sırasında bu parayı aldığı veya belli bir nedenle aldığı yönünde ikrarda bulunursa artık o vakıa çekişmeli olmaktan çıkar ve ispatı gerekmez (HMK m. 188/1).

Her ne kadar bazı Yargıtay kararlarında, banka dekontlarının sunulması durumunda dekontu ibraz eden yani havale işlemini gerçekleştiren tarafın isticvap edilmesi gerektiğinden bahsedilmekte ise de, burada

---

iptali ve tescil isteminin reddine, davalı S.'nin kendisine borç olarak 23.000 DM gönderildiğini kabul etmesi nedeniyle bu miktarın gönderme tarihindeki Türk Lirası karşılığının ödenmesine karar verilmiştir. Hükmü, davacı temyize getirmiştir. Davacının sair temyiz itirazları yerinde değil ise de inanç sözleşmesine dayanılarak açılan tapu iptali ve tescil davalarında, 5.2.1947 tarih 20/6 sayılı içtihadı Birleştirme Kararı uyarınca, davanın tamamının ispatına kâfi gelmemekle birlikte, vukuuna delalet edebilecek karşı taraf elinden çıkmış yazılı bir belgenin varlığı halinde, her türlü delil ile sözleşmenin varlığı kanıtlanabilir. Somut olayda da, davacı tarafından 25.000 DM 'nin 5.9.1990 tarihinde davalı S.'ye banka aracılığıyla gönderildiğine ve bu parayı alırken davalının imzası da bulunduğuna göre, bu belgelerin artık içtihadı Birleştirme Kararı uyarınca yazılı delil başlangıcı olarak kabulü gerekir. Bu durumda, tapu iptali ve tescil davasındaki muvazaa kanıtlanmamış olsa bile, inançlı işlemin kanıtlanması halinde B. Kanununun 96 ve 98 maddeleri gereğince davalı S.'nin dava konusu taşınmazın dava tarihindeki rayiç bedelinden sorumlu olacak ve tespit edilecek rayiç bedel üzerinden tazminattan sorumlu tutulacaktır. Mahkemece, bu yönler üzerinde durulmadan, inançlı işlemin de kanıtlanmadığı gerekçesiyle davalının da sadece borç para aldım savunmasına değer verilerek hüküm kurulması doğru görülmediğinden, kararın yukarıda açıklandığı şekilde, banka dekontu, paranın gönderildiği tarihten bir gün sonra tapuda işlem yapılması ve diğer tanık anlatımları da yeniden değerlendirilerek, inançlı işlemin varlığının kabul edilmesi halinde binanın saptanacak rayiç bedeli üzerinden tazminata karar verilmesi gerektiği yönünden bozulması gerekmiştir". Yargıtay 14. HD E. 1998/8230 K. 1998/10255 T. 30.12.1998 (Hukuktürk).

[35] Keser, s. 95.

[36] Kuru, Usul, s. 311 vd.; Tanrıver, s. 712.

kastedilen tarafın isticvabı değil HMK m. 144'e göre dinlenmesidir.[37] İsticvap, bir tarafın kendi aleyhine olan bir hususta sorguya çekilmesi olup, tarafların dinlenmesi ise, tarafların sunduğu dava malzemesindeki eksik, belirsiz ve çelişkili noktaların açıklığa kavuşturulması amacını taşır.[38] Bu bakımdan tarafların dinlenmesi hâkimin davayı aydınlatma ödevinin en önemli araçlarından biridir. İsticvap bir tarafın aleyhine olan vakıalar hakkında sorguya çekilmesi olup, taraf, kendi lehine olan vakıalar hakkında da dinlenebilir.[39] Sonuç itibariyle banka dekontunun ibrazı durumunda hâkim ispat yükü kendisinde olmayan tarafın isticvabına karar verebilir.

---

[37] Bu yönde bir karar şöyledir: "Davacı vekili, davalının aldığı mallara karşılık düzenlenen 4.12.2009 tarihli faturadan kalan borcunun tahsili için girişilen icra takibine davalının itiraz ettiğini ileri sürerek itirazın iptalini talep ve dava etmiştir. Davalı, davaya cevap vermemiştir. Mahkemece, dosya kapsamı faturalar, davacı defterine göre davacının davasını kanıtlayamadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacı vekilince temyiz edilmiştir. Davacı tarafı 4.12.2009 tarihli 191503 numaralı 12.862 TL'lik fatura içeriği malların davalının talimatı üzerine, onun adına, askeriyeden almış olduğu ihale gereği Kuzey Deniz Saha Komutanlığına bağlı ikmal bölümüne, Mal Sorumlusu C. O. imzalı olarak teslim edildiğini, davalının bu fatura bedelinin bir kısmını ödediğini geriye kalan 7.962 TL'yi ödemediğini, ödenmeyen bu miktar için takip yapıldığını bildirerek, davalı itirazı üzerine işbu itirazın iptali davasının açıldığını iddia etmiştir. Açıklanan bu iddialarını ispat yönünde fatura, irsaliye ve davalının kısmi ödemelerini gösterir banka dekontlarını ibraz etmiştir. Hal böyle olunca, mahkemece, anılan 4.12.2009 tarihli 191503 numaralı irsaliyeli faturadaki malların teslimine dair aynı tarihli Ambar Girdi/Çıktı Makbuzunda teslim alan yerinde imzası olan Mal Sorumlusu C. O. da belirtilmek suretiyle söz konusu malın kim tarafından kimin adına, ne için teslim edildiğinin sorulması ayrıca irsaliyede teslim alan yerinde imzası bulunan kişiden, anılan imzanın kendisine ait olup olmadığının araştırılması keza davacı bakiye alacağını talep etmiş olduğundan gerektiğinde davalı taraf ticari defterleri üzerinde inceleme yaptırılarak ve davalının isticvap edilmesiyle banka dekontlarıyla yaptığı ödemelerin nedeninin açıklattırılması ve varılacak uygun sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiştir." Yargıtay 19. HD E. 2013/8133 K. 2013/11854 T. 25.6.2013 (Hukuktürk).

[38] Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul 2000, s. 758; Yılmaz, s. 366; Tercan, Erdal, Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı, Ankara 2001, s. 77 vd.; Karslı, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Bası, İstanbul 2012, s. 313, dn. 367, s. 314; Meriç, Nedim, Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, DEÜHFD, 2009, C. 11, s. 408; Karaaslan, Varol, Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara 2013, s. 153 vd.

[39] Kuru, Şerh, C. II, s. 1951 vd.

4. Banka Dekontu Mevcut Bir Borcun Ödendiği Yönünde Karine Oluşturur mu?

Kanaatimce havale işleminin kural olarak mevcut bir borcun ödendiğini gösterdiğini, bu nedenle, bunun aksini iddia eden tarafın iddiasını ispatlaması gerektiği yönündeki kararlarda[40] fiili bir karineye dayanılmaktadır. Çünkü burada kanuni bir karineden bahsetmek mümkün görünmemektedir. TBK m. 556'ya göre havale, havale edenin havale alıcısına olan borcunun ifası amacıyla yapılıyorsa, bu borç ancak havale ödeyicisinin borcu ifa etmesiyle sona erer. Görüldüğü üzere burada havalenin kural olarak borcun ifası amacıyla yapıldığına ilişkin bir düzenleme yoktur. Fiili karine, bilinmeyen bir vakıa için, bilinen bir vakıadan hâkim tarafından sonuç çıkarılması ve bu durumun kanuni bir düzenlemeden kaynaklanmaması halidir. Burada hâkim tecrübe kurallarından böyle bir sonuç çıkarmaktadır.[41] Bu kararlarda havalenin yapılması kural olarak taraflar arasında önceden mevcut bir borca yönelik ödeme işlemi olarak kabul edilmektedir. Bu durumun aksi ise iddia eden tarafından ispatlanmalıdır.

Havale edenin bir borcu ödemek amacıyla havale yetkisi verdiği şeklinde fiili bir karinenin mevcut olmadığı kanaatindeyim. Çünkü havale eden pekâlâ başka bir amaçla da havale ödeyicisini mezun kılmış olabilir. Burada ispat yükü kuralları çerçevesinde (HMK m. 190) bir değerlendirme yapmak en doğru çözümdür. Havaleyi yapan kişi bu vakıadan kendi lehine bir hak doğduğunu iddia ediyorsa havale nedeninin ne olduğunu ispat yükü altındadır. Açıklama kısmında kişinin kendisinin yazdığı/yazdırdığı açıklama ile taraf iddiasını ispatlamış sayılamayacaktır. Çünkü burada sadece bir irade beyanı söz konusu olup havalenin gerçekten bu amaçla yapılıp yapılmadığı sadece açıklama ile ispat edilmiş sayılamaz. Ancak havale edilen miktar ve dekonttaki açıklamanın başka delillerle desteklenmesi durumunda –taraflar arasında yapılmış bir sözleşmede veya düzenlenmiş bir bonodaki vade tarihi gibi- taraf iddiasını ispatlamış sayılmalıdır. Bu durumda kendisine havale yapılan tarafın hakkın geçerli olarak doğmadığı, ortadan kalktığı veya artık kendisinden talep edilemeyeceğine ilişkin bir iddiası mevcutsa bu iddiaların ispatına yönelik faaliyete girişmesi gerekecektir.

---

[40] Bkz. dn. 12-15.

[41] Tanrıver, s. 788 vd.; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Usul, s. 380; Taşpınar, Sema, Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü, AÜHFD, 1996 C. 45 S. 1-4, s. 536.

Yargıtay 3. Hukuk Dairesinin kararına konu bir olayda davacı, davalı tarafından aleyhine 9.9.2002 tarihinde icra takibi yapıldığını, bu takibe konu borcuna karşılık olmak üzere davalının banka hesabına 26.9.2002 tarihinde 180.000.000 TL ödeme yaptığını, buna rağmen davalının hiç ödeme yapılmamış gibi takibe devam ederek alacağının tamamını cebri icra yoluyla tahsil ettiğini belirterek fazladan yaptığı 180.000.000 TL ödemenin istirdadını talep etmiş, davalı, davacının banka hesabına gönderdiği paranın icra dosyası ile ilgili olmadığını, iki yıl boyunca tarlasını ekmesinden kaynaklanan borcu olduğunu iddia ederek davanın reddedilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. İlk derece mahkemesi, davacının davasını kanıtlayamadığını ve davalının 180.000.000 liranın kira bedeline mahsuben yatırıldığına dair yemin etmiş olduğunu belirterek davayı reddetmiştir. Yargıtay kararına göre ise, davalı davacıya karşı 03.9.2002 tarihinde icra takibi başlatmış, davacı ise 26.9.2002 tarihinde banka havalesi yoluyla ödeme yapmıştır. Davacı, davalı ile davaya konu (icraya konu borç) dışında başka bir hukuki ilişkisi bulunmadığını belirttiğine göre, davalının banka havalesi ile kendisine yapılan ödemenin, başka bir alacağa mahsuben yapıldığı iddiasını kesin delillerle ispatlaması gerekecektir. Bu nedenle ilk derece mahkemesi kararı bozulmuştur.[42]

Burada davalı paranın başka bir nedenle kendisine havale edildiğini iddia ettiğine göre vasıflı ikrar söz konusudur. Bu durumda da ikrar bölünemez.[43] Yani davacı hangi amaçla parayı gönderdiğini ispat yükü altındadır. Paranın havale edilmesi icra takibinin başlatılmasından hemen sonradır ve takibe konu miktar ile havale edilen meblağ aynıdır. Bu durumda havalenin borcun ödenmesi amacıyla yapıldığının ispatlanmış sayılması gerekecektir. Havalenin başka bir nedenle yapıldığını iddia eden taraf ise bu iddiasını ispatlamak zorundadır. Ancak meseleye senetle ispat zorunluluğu çerçevesinde bakıldığında aynı sonuca ulaşmak zor görünmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere banka dekontu senet ve delil başlangıcı teşkil etmeyeceği için senetle ispatı gereken bir hukuki işlemde banka dekontu ve dekontu doğrulayan diğer bulgular (havale tarihi vs.) kesin delil teşkil etmeyeceğinden ispat yükü üzerine düşen taraf iddiasını ispatlayamamış sayılacaktır. Bu sonucun adil olmadığı, ancak mevcut ispat hukuku kuralları çerçevesinde başka bir sonuca

[42] 3. HD E. 2004/3612 K. 2004/4125 T. 22.4.2004 (Hukuktürk).

[43] Kuru, Usul, s. 339; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 323; Tanrıver, s. 759; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, Usul, s. 392; Kiraz, Taylan Özgür, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, Ankara 2005, s. 196 vd.

ulaşmanın da mümkün olmadığı düşüncesindeyim. Olması gereken hukuk bakımından ise banka dekontları ve havale makbuzlarının borcun doğumunu gösteren başka delillerle desteklenmesi halinde ispat gerçekleşmiş sayılmalıdır.

III. İtirazın Kaldırılması Yargılamasında Banka Dekontunun Delil Niteliği

İcra hukuku bakımından banka dekontunun delil niteliği nedir? Bir başka ifadeyle itirazın kaldırılması yargılamasında banka havale makbuzu İİK m. 68 anlamında borca itirazın kesin olarak kaldırılmasını sağlayacak nitelikte bir belge midir? Doktrindeki bir görüşe göre itirazın kaldırılması yargılamasında alacaklı bakımından posta veya banka makbuzları kayıtsız şartsız borç ikrarını gösteren bir belge niteliğinde olmadığı için tek başına itirazın kaldırılmasını sağlamaz. Alacaklı, borçlunun makbuzda gösterilen parayı borç olarak aldığını başka bir belgenin yardımıyla ispatlayabilirse bu belge ve onun tamamlayıcısı olan makbuz itirazın kaldırılmasını sağlayabilir.[44] Bu görüş bir Yargıtay kararında şöyle ifade edilmiştir:

"Somut olayda, alacaklının banka dekontlarına dayalı olarak genel haciz yolu ile takip yaptığı anlaşılmaktadır. Banka dekontu İİK'nın 68. maddesinde yazılı mücerret borç ikrarını içeren belge niteliğinde değildir. Borçlu tarafından banka dekont içeriği ve takip konusu borçla ilgili hukuki ilişki de kabul edilmediğine göre alacaklı, banka dekontlarına dayalı olarak itirazın kaldırılmasını isteyemez. O halde mahkemece, alacaklının itirazın kaldırılması isteminin reddi yerine yazılı şekilde kabulü yönünde hüküm tesisi isabetsizdir."[45]

Ancak borçlu, borcu ödediğini banka havale makbuzu ile ispat edebilir. Bu görüşe göre banka havale makbuzu resmi dairelerin ve yetkili makamların verdikleri belge ve makbuzlardan sayılır.[46] Kiralanan taşınmazların ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin bir Yargıtay kara-

---

[44] Kuru, Baki, İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, Ankara 2013, s. 291 (İcra El Kitabı); Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflâs Hukuku, Ankara 2016, s. 186 (İcra); Uyar, Talih, Takip Hukukunda İtirazın Kesin Olarak Kaldırılması, ABD, 1982, S. 5, s. 24.

[45] 12. HD E. 2016/68 K. 2016/12566 T. 28.4.2016 (e-uyar); benzer şekilde 12. HD E. 2011/3783 K. 2011/20295 T. 20.10.2011 (Hukuktürk).

[46] Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku, İstanbul 2016, s. 162; aynı yazar, İcra El Kitabı, s. 300; Arslan/Yılmaz/Taşpınar Ayvaz, İcra, s. 192.

rında da bu görüşün benimsendiği görülmektedir: "Davacı alacaklı tarafından davalı borçlu hakkında kira alacağının tahsili amacıyla tahliye istekli olarak başlatmış olduğu icra takibi nedeniyle düzenlenen ödeme emrine davalı borçlunun yasal süresinde itiraz etmemesi üzerine davacı alacaklı icra mahkemesine başvurarak tahliye isteminde bulunmuştur. Mahkemece istemin kabulüne karar verilmesi üzerine karar davalı tarafından temyiz edilmiştir. Davacı vekili dava dilekçesinde; davalının hakkında 2007 yılı Nisan, Mayıs, Haziran ayları kira bedeli tahsili için Edremit 2. İcra Müdürlüğünün 2007-2788 dosyası ile yapılan icra takibine yasal sürede itiraz etmediği gibi ödemede de bulunmadığını belirlenerek tahliyesini istemiştir. Davalı usulüne uygun tebligata rağmen yargılamaya gelmemiş ve bir cevap da vermemiştir. Davaya dayanak yapılan ve hükme esas alınan 01.1.2006 başlangıç tarihli ve bir yıl süreli kira sözleşmesi konusunda taraflar arasında bir uyuşmazlık bulunmamaktadır. Sözleşmede aylık kira bedelinin her ayın birinde peşin ödeneceği kararlaştırılmıştır. Davacı 02.7.2007 tarihinde başlatmış olduğu icra takibinde aylık 250 YTL'den 2007 yılı Nisan, Mayıs ve Haziran ayı kira bedeli toplam 750 YTL'nin tahsilini istemiştir. Davalı tarafından temyiz dilekçesine ekli olarak ibraz edilen 04.7.2007 tarihli banka dekontu fotokopisinde ise 2007 Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz ayı kira bedeli olduğu belirtilmek suretiyle 1.250 YTL'nin yatırıldığı anlaşılmıştır. Banka dekontu resmi belge niteliğinde olup, yargılanmanın her aşamasında ileri sürülebilir. Bu durumda mahkemece davalı tarafça ibraz edilen banka dekontunun örneği de dikkate alınarak ilgili bankadan davacıya ait hesap ekstrasının getirtilerek davalının yapmış olduğu ödemeler belirlenip, sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken yazıl şekilde tahliye isteminin kabulüne karar verilmesi doğru olmadığından kararın bozulması gerekmiştir."[47]

Bazı Yargıtay kararlarında da kambiyo senetlerine mahsus haciz yoluyla takipte banka dekontlarının İİK m. 169/a-1 gereğince, borcun ödendiğine dair belge olarak kabul edilebilmesi için dekontta takip dayanağı senede açıkça atıfta bulunulmasının zorunlu olduğu ifade edilmektedir.[48]

---

[47] 6. HD E. 2008/9219 K. 2008/11591 T. 28.10.2008 (e-uyar).

[48] Örneğin "Somut olayda, borçlular tarafından ödeme belgesi olduğu iddia edilen banka dekontları ve ekstrelerinde takip konusu senede herhangi bir atıf bulunmamaktadır. Alacaklı vekili bu ödemelerin takip konusu olmayan ve vadesi önce gelen 30.10.2012 vade tarihli başka bir senede mahsuben yapıldığını, takibin dayanağını

İİK m. 68/1'e göre, resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dâhilinde ve usulüne göre verdikleri bir makbuz veya belge alacaklı bakımından itirazın kaldırılmasını sağlayacak belge niteliğinde kabul edilmiş, borçlunun da aynı mahiyette bir belgeyi ibraz etmesi halinde itirazın kaldırılması talebinin reddolunacağı hükme bağlanmıştır (İİK m. 68/3). Yani aslında kanuni düzenleme alacaklı ile borçlunun ibraz ettiği belgelere farklı muamelede bulunulmasını meşru kılmamaktadır. Hatta İİK m. 68/3 borçlu tarafından ibraz edilecek belgenin mahiyeti konusunda herhangi bir açıklama yapmamakta, doğrudan aynı maddenin itirazın kaldırılmasını sağlayacak belgelerin düzenlendiği 1. fıkrasına atıfta bulunmaktadır. Buna rağmen yukarıda da gösterildiği üzere gerek doktrinde gerekse Yargıtay kararlarında alacaklı ve borçlunun ibraz ettiği banka dekontlarının farklı şekilde değerlendirildiği görülmektedir. Bir başka söyleyişle banka dekontları borçlu bakımından "resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dâhilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya belge" olarak kabul edilmekte, ancak alacaklı bakımından ise "borç ikrarını havi belge" olarak kabul görmemektedir.

Kanaatimce İİK m. 68/1'deki "belgenin borç ikrarını içermesi" ifadesi sadece adi veya noterlikçe tasdik edilen resmi senetlere ilişkin olup resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dâhilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya belgelerde bu şart aranmaz. Yani banka dekontu imzası ikrar veya tasdik edilen bir belge olmadığı, hatta dekontta borçlunun imzası bulunmayacağı için dekontun, imzası ikrar veya noterlikçe tasdik edilen borç ikrarını içeren bir senet teşkil edip etmeyeceği tartışmasının bir anlamı bulunmamaktadır. Banka dekontu yukarıda bir Yargıtay kararında ifade edildiğinin aksine[49] resmi bir belge olarak da kabul edilemez. O halde burada banka dekontunun "yetkili makamların yetkileri dahilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya belge" olup olmadığının tartışılması gerekmektedir ki dekont öteden beri yetkili makamların yetkileri dahilinde verdikleri bir belge olarak kabul görmektedir. Gerçekten de bankaların faaliyet konuları arasında para transfer işlemleri de bulunmaktadır (Bankacılık Kanunu m. 4). Bu nedenle söz

oluşturan 30.11.2012 vade tarihli senet borcuna dair ödeme yapılmadığını savunmuştur. Bu durumda alacaklının dayanak senetten doğan borca karşılık ödeme yapıldığı yönünde bir kabul beyanı bulunmadığına göre, borca itirazın İİK'nın 169/a maddesine göre usulünce ispatlandığı sonucuna varılamaz" (12. HD E. 2014/26087 K. 2015/1517 T. 22.1.2015, Hukuktürk).

[49] Bkz. dn. 47.

konusu işlemin yapıldığını gösteren belge de (dekont) yetkili makamların yetkileri dahilinde verdikleri bir belge olarak değerlendirebilir.

Banka dekontları yetkili mercilerin yetkileri dâhilinde düzenledikleri bir belge olarak kabul edildikten sonra sorulması gereken soru söz konusu dekontların alacaklı veya borçlu tarafından ibraz edilmesinin farklı sonuçlara yol açıp açmayacağıdır. Kanaatimce doktrin ve uygulamada alacaklı ve borçlu bakımından banka dekontlarının ibrazı ve değerlendirilmesi konusunda yapılan ayrımın az yukarıda da ifade edildiği üzere banka dekontunun kayıtsız şartsız borç ikrarını içeren belge niteliğinde olup olmamasına dayandırılması doğru olmayıp bu konuda Kanunda daha açık bir düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Şöyle ki, genel haciz yolu ile ilamsız icra takibi sisteminde alacaklının sunduğu banka dekontunun yalnız başına takibe yapılan itirazı kaldırması doğru olmayacaktır. Bu belgenin gerçekten de borcun doğduğunu gösteren başka belgelerle desteklenmesi durumunda (ödünç sözleşmesi gibi) icra mahkemesinin itirazın kaldırılmasına karar vermesi gerekecektir. Borçlu ise, alacaklının itirazın kaldırılmasını sağlayacak belgeleri ibraz etmesi üzerine borcu ödediğini gösteren banka dekontunu ibraz ederek itirazın kaldırılması talebinin reddini sağlayabilmelidir. Zaten bugünkü pratiğe tekabül eden söz konusu durumun yukarıda da izah edildiği üzere hâlihazırda kanuni bir dayanağı bulunmamakta, sadece 18.12.1965 tarih ve 538 sayılı Kanunun[50] 38. maddesi ile değiştirilen İİK m. 68'e ilişkin Hükümet Tasarısı Gerekçesinde bu duruma işaret edilmektedir.[51] Kanaatimce makbuzların ancak borcun mevcudiyetini gösteren başka belge/belgelerin varlığı halinde itirazın kaldırılmasını sağlayacak nitelikte olduğu konusunda kanuni bir düzenleme yapılması daha doğru olacaktır.

Yetkili mercilerin yetkileri dâhilinde ve usulüne göre verdikleri belge olarak kabul edilen banka dekontlarının İİK m. 100 anlamında

[50] 06.3.1965 tarih ve 11946 sayılı RG.

[51] Söz konusu Gerekçe şöyledir: "Maddede yapılan değişiklik evvelâ itirazın kaldırılmasına yarayacak vesikanın münderecatını tayine matuf bulunmuştur. Vesikanın bu vasıfta bulunması için borç ikrarını mutazammın olması lâzımdır. Eğer bir vesika başlı başına borcun doğmuş olduğunun delilini ihtiva etmiyorsa bu takdirde birbirini ikmal eden vesikalara ihtiyaç olmayacaktır. Meselâ; iki tarafa borç yükleyen bir mukaveleye müsteniden itirazın kaldırılmasını isteyen alacaklı aynı zamanda bu mukavele mucibince kendisine terettüp eden borcun yerine getirilmiş olduğunu resmi veya imzası ikrar edilmiş bir makbuzla ispat etmek mecburiyetinde kalacaktır." (Gerekçeye https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/MM__/d01/c029/mm__01029078ss0461.pdf adresinden erişilebilir).

hacze iştiraki sağlayacak nitelikte belge olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğine de kısaca değinmek yerinde olacaktır. İİK m. 100/1 b.4 resmi dairelerin veya yetkili makamların yetkileri dâhilinde ve usulüne göre verdikleri makbuz veya belgenin belirli koşulların gerçekleşmesi halinde hacze iştirake imkân sağlayacağını öngörmektedir. İİK m. 100'e göre hacze iştirak imkânı veren belgeler aciz vesikası, ilam, noterce onaylanan senet veya kesin rehin açığı belgesi gibi iştirak etmek isteyen alacaklının alacağının varlığını muhakkak gösteren belgeler olup, imzası ikrar edilmiş adi senet, fatura ve bono hacze iştirak imkânı vermemektedir.[52] Banka dekontları hacze iştirak etmek isteyen alacaklının alacağının ilk haczi koydurmuş olan alacaklının alacağından önce doğmuş olduğunu kesin olarak gösteren bir belge olarak kabul edilemeyeceği için İİK m. 100 bakımından hacze iştirak imkânı veren belge olarak değerlendirilemeyecektir.

IV. Sonuç

Senetle ispat zorunluluğu bulunmayan durumlarda banka dekontları HMK m. 192 gereği Kanunda düzenlenmemiş bir delil olarak değerlendirilebilir. Bu maddenin gerekçesine göre senetle ispat gerekmeyen hallerde akli, mantıki ve hukuka uygun yolardan elde edilmiş olmak kaydıyla davayı aydınlatabilecek ve davanın dayanağı olan vakıaları ispatlayabilecek her türlü unsur delil olarak kabul edilebilecektir. Ancak senetle ispatı gereken hususlarda bu maddeye başvurmak mümkün olamayacağı için banka dekontları bu çerçevede değerlendirilemeyecektir. Bu nedenle banka dekontu meselesinde asıl sorunun senetle ispat zorunluluğu bulunan hallerde ortaya çıktığı görülmektedir.

Banka dekontu ve havale makbuzu havale alıcısı tarafından düzenlenen belgelerden değildir ve bu belgeler havale alıcısının imzasını ihtiva etmemektedir. Bu nedenle senet olarak kabul edilemezler.

Banka dekontu ve havale makbuzu aleyhine kullanılacak kişiden sadır olmadığı için ve banka taraflar arasındaki hukuki ilişki bakımından üçüncü kişi olarak kabul edileceği için delil başlangıcı olarak da değerlendirilemez.

Banka dekontları dolayısıyla banka kayıtlarının mahkemece incelenmesi talep edilebilir. Bu inceleme üçüncü kişilerin ellerindeki belgelerin ibrazı usulüne göre (HMK m. 221) yapılacaktır. Burada dikkat çe-

[52] Bkz. Kuru, İcra El Kitabı, s. 534 vd.

ken nokta, ticari defterlerle ispat sisteminde olduğunun aksine üçüncü kişilerin ibraz ettiği belgelerin delil değeri hakkında Kanunda bir düzenlemenin mevcut olmamasıdır. Ayrıca, senetle ispatı gereken bir hukuki işlem söz konusu olduğunda banka kayıtları mevcut ispat hukuku kuralları çerçevesinde iddia edilen vakıanın ispatı için yeterli olamayacaktır ki bu da ispat hukukumuz bakımından önemli bir sorunun varlığına işaret etmektedir.

Burada karşımıza, incelenen konu bakımından yargılamanın amacının ne ölçüde gerçekleştiği sorusu çıkmaktadır. Medeni usul hukuku da diğer yargılama hukuklarında olduğu gibi maddi gerçeğe ulaşma amacını taşır.[53] Banka dekontu senet ve delil başlangıcı teşkil etmeyeceğine göre banka dekontuna dayanarak bir vakıanın ispat edilmesi neredeyse imkânsız hale gelmektedir. Bu nedenle yargılamanın temel amacı olarak kabul edilen maddi gerçeğe ulaşmak açıkça sağlanamamış olmaktadır.

Olması gereken hukuk bakımından ise akla iki farklı çözüm tarzı gelmektedir. Öncelikle, istisnai hallerde üçüncü kişilerce meydana getirilmiş belgelerin de delil başlangıcı olarak telakki edilebileceğine ilişkin kanuni bir düzenleme yapılarak banka dekontları delil başlangıcı olarak değerlendirilebilir. Ancak burada karşımıza istisnai hallerin neler olacağı ve nasıl belirleneceği sorunu çıkacaktır. Ayrıca banka dekontlarının delil başlangıcı olarak kabul edilmesi halinde de dekontlar yalnız başına bir ispat vasıtası olarak kabul edilemeyecek, sadece ispatı gereken vakıa hakkında tanık dinlenmesini mümkün kılacaktır. Bu nedenle ispat hukuku sistemimizde köklü bir değişiklik yapılması daha doğru bir çözüm olacaktır. Buna göre, icra hukukundaki uygulamaya benzer şekilde, banka dekontları ve havale makbuzlarının borcun doğumunu gösteren başka delillerle desteklenmesi halinde ispat gerçekleşmiş sayılabilir. Bu çözüm tarzı hâkimin delilleri serbestçe değerlendirme ilkesine işlevsellik kazandırılması anlamına gelmektedir. Her ne kadar Kanunda bu şekilde bir düzenleme bulunsa da (HMK m. 198) özellikle senetle ispat zorunluluğu göz önüne alındığında bu düzenleme istisnai bir nitelik taşımaktadır. Olması gereken hukuk bakımından başka bulgu veya belgeler banka dekontları ve havale makbuzlarını destekler mahiyette ise ispat gerçekleşmiş sayılmalıdır. Aksi halde senetle ispat zorunluluğu bulunan hukuki

[53] Alangoya, Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, s. 86 vd.; Alangoya/Yıldırım/Deren Yıldırım, s. 4 vd.; Stürner, Rolf, Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses, Tübingen 1976, s. 50 vd.; Tanrıver, s. 126.

işlemler bakımından örneğin internet üzerinden yapılan satış sözleşmeleri veya bir kira sözleşmesi dolayısıyla banka aracılığıyla yapılan ödemeler mevcut ispat kuralları çerçevesinde ispatsız kalma riskiyle karşı karşıya kalacaktır. Yukarıda ele alınan Yargıtay kararında da[54] somut olay adaletini sağlamak amacıyla banka dekontunun koşullarını taşımamasına rağmen senetle eşdeğer görüldüğü düşüncesindeyim.

İcra hukuku bakımından da dekont ve makbuzların ancak borcun mevcudiyetini gösteren başka belgelerin mevcudiyeti durumunda itirazın kaldırılmasını sağlayacak nitelikte belge sayılacağının kanuni bir düzenleme ile açıklığa kavuşturulması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Alangoya, Yavuz, "Senede Karşı Senetle İspat" Kuralı ve "Hayatın Olağan Akışı" Kavramı, Makaleler, İstanbul 2012, s. 257 vd.

Alangoya, Yavuz, Medeni Usul Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979

Alangoya, Yavuz/Yıldırım, M. Kâmil/Deren Yıldırım, Nevhis, Medeni Usul Hukuku Esasları, 7. Bası, İstanbul 2009

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, İcra ve İflâs Hukuku, Ankara 2016 (İcra)

Arslan, Ramazan/Yılmaz, Ejder/Taşpınar Ayvaz, Sema, Medeni Usul Hukuku, Ankara 2016 (Usul)

Göksu, Mustafa, 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Çerçevesinde Senetle İspat Kuralları ve Bunların İstisnaları, Hacettepe Hukuk Fak. Dergisi, C. 1, S. 1, 2011, s. 53 vd.

Karaaslan, Varol, Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi, Ankara 2013

Karslı, Abdurrahim/Koç, Evren/Konuralp, Cengiz Serhat, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Problemli Konular, İstanbul 2014

Karslı, Abdurrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, 3. Bası, İstanbul 2012

[54] Bkz. dn 5. Senetle ispatı gereken bazı hukuki işlemlerin senetle ispat kuralının bir istisnası da bulunmamasına rağmen takdiri delillerle ispatının mümkün olacağı yönünde başka Yargıtay kararları hakkında bkz. Yıldırım, M. Kamil, Senetle İspat Kuralının Türk Medeni Yargılama Hukukundaki Önemi, İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2012, s. 118.

Keser, Salih, Medeni Yargılama Hukukunda Delil Başlangıcı, İstanbul 2016

Kiraz, Taylan Özgür, Medeni Yargılama Hukukunda İkrar, Ankara 2005

Kocaman, Arif B., Havalenin Hukuki Niteliği Üzerine, AÜSBF Dergisi, 1994, C. 49, S. 1, s. 291 vd.

Konuralp, Haluk, Medeni Usul Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı, Ankara 2009

Kuru, Baki, Hukuk Muhakemeleri Usulü, C. II, 6. Bası, İstanbul 2001 (Şerh)

Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Medeni Usul Hukuku, İstanbul 2016 (Usul)

Kuru, Baki, İcra ve İflâs Hukuku El Kitabı, Ankara 2013 (İcra El Kitabı)

Kuru, Baki, İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra ve İflâs Hukuku, İstanbul 2016

Meriç, Nedim, Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü, Prof. Dr. Bilge Umar'a Armağan, DEÜHFD, 2009, C. 11, s. 377 vd.

Özkaya Ferendeci, H. Özden, Yeni Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Belge Terimi ve İspat Hukukundaki Yeri, Prof. Dr. Hakan Pekcanıtez'e Armağan, DEÜHFD, C. 16, 2014, s. 813 vd.

Postacıoğlu, İlhan E., Şehadetle İspat Memnuiyeti ve Hudutları, 2. Bası, İstanbul 1964

Stürner, Rolf, Die Aufklärungspflicht der Parteien des Zivilprozesses, Tübingen 1976

Tanrıver, Süha, Medeni Usul Hukuku, C. 1, Ankara 2016

Taşpınar, Sema, Fiili Karinelerin İspat Yükünün Dağılımındaki Rolü, AÜHFD, 1996, C. 45, S. 1-4, s. 533 vd.

Tercan, Erdal, Medeni Usul Hukukunda Tarafların İsticvabı, Ankara 2001

Tok, Ozan, Medeni Usul Hukukunda Delil Başlangıcı, Marmara Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015

Uyar, Talih, Takip Hukukunda İtirazın Kesin Olarak Kaldırılması, ABD, 1982, S. 5, s. 9 vd.

Üstündağ, Saim, Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul 2000

Yavaş, Murat, Senetle İspat ve Senede Karşı Senetle İspat Kuralları İle Bu Kuralların İstisnaları, Ankara 2009

Yavuz, Cevdet, Borçlar Hukuku Dersleri (Özel Hükümler), İstanbul 2011

Yıldırım, M. Kamil, Senetle İspat Kuralının Türk Medeni Yargılama Hukukundaki Önemi, İlkeler Işığı Altında Medeni Yargılama Hukuku, 7. Bası, İstanbul 2012, s. 107 vd.

Yılmaz, Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, 2. Bası, Ankara 2013